

Metody práce s dětmi s LMD - především pro rodiče a vychovatele

(Čerpáno ze stejnojmenného materiálu PaedDr. et Mgr. H. Žáčkové a PaedDr. D. Jucovičové)

Co jsou to lehké mozkové dysfunkce (LMD)?

Patří do skupiny poruch chování. Můžeme se setkat i s jinými označeními - malé mozkové dysfunkce, lehké dětské encefalopatie, hyperaktivní nebo hypoaktivní syndrom či hyperkinetický syndrom. Jedná se o děti, které často trpí poruchami učení a chování v rozsahu od mírných po těžké, které jsou spojeny s odchylkami funkce centrální nervové soustavy.

Kdy a jak LMD vznikají?

Vznikají drobným, minimálním poškozením centrální nervové soustavy v raných vývojových obdobích - v době před narozením, při porodu a také i časně po porodu. Může se zde projevit i vliv genetických odchylek (získaných dědičností). Tato drobná porucha centrální nervové soustavy způsobuje určité odlišnosti v chování a jednání dítěte. Jde tedy většinou o projevy vrozené, za které dítě nemůže, a které zpočátku i těžko může samo ovlivnit. I když se jedná o projevy vrozené, můžeme je vhodnými výchovnými postupy ovlivnit a korigovat. Částečně nám pomáhá i sám vývoj dítěte, protože tím, jak dítě dospívá, zraje i centrální nervová soustava, a některé negativní projevy v chování dítěte ztrácejí na intenzitě (popř. i vymizí). Není však dobré spoléhat na to, že vývoj sám vše spraví, protože správnou výchovou mu můžeme hodně napomoci.

Jakým způsobem se projevují děti s LMD?

U menších dětí, např. ve vývojovém období kojence, je ještě těžké lehké mozkové dysfunkce rozpoznat. Někdy ale tyto děti bývají **neklidnější** než ostatní, mají poruchy biorytmu - spánku a bdění, hůře sají, často zdánlivě bez příčiny pláč. Ve vývojovém období batolete bývají tyto děti **zvýšeně pohyblivé**, jakoby bez zábran, trpí častěji různými úrazy než ostatní děti. Vydrží dlouho bez spánku, ale **nedokáží se déle soustředit na hru**. Již v této době můžeme pozorovat zvýšenou **neobratnost, neohrabanost**. Dostávají se první **afektivní výbuchy** - děti na své "neúspěchy" začínají reagovat zlostí až agresí. **Neadekvátně silně reagují** na menší podněty. Negativismus a afektivní reakce můžeme sice v tomto vývojovém období pozorovat i u ostatních dětí, ale u dětí s LMD se projevují nezvykle silně. U těchto dětí také často pozorujeme opožděný vývoj řeči a i celkově **opožděný nebo nerovnoměrný vývoj** (některé projevy odpovídají věku nebo ho i "předbíhají", jiné jsou výrazně opožděny).

U dětí v předškolním a školním věku pak pozorujeme zejména

- **Poruchy motoriky** - neklid, hyperaktivita, nebo naopak hypoaktivita. Rychlá a snadná unavitelnost. Obtíže v jemné nebo i hrubé motorice (pohybech), neobratnost, nešikovnost, malá koordinovanost pohybů
- **Emoční poruchy a poruchy chování** - emoční labilita (citová nestálost), časté výkyvy nálad, "náladovost". Také výkyvy ve výkonnosti (to souvisí s výkyvy nálad, afektivitou, unavitelností atd.). Impulzivita, snížené sebeovládání, jednání "bez zábran". Nízká frustrační tolerance - i slabé podněty je vyvedou z míry, neadekvátní reakce, sklon k afektivním výbuchům
- **Poruchy koncentrace pozornosti a paměti** - nesoustředěnost, nepozornost, netrpělivost, časté zapomínání
- **Poruchy řeči, vnímání a myšlení** - opožděný vývoj řeči, poruchy a vady výslovnosti (dyslalie), artikulační neobratnost. Poruchy zrakového vnímání - špatné rozlišování podobných tvarů. Poruchy

sluchového vnímání - špatné rozlišování sluchově podobných hlásek. Porucha orientace v prostoru a pravolevé orientace

Na závěr tohoto výčtu je nutné říci, že každé dítě s LMD **nemusí trpět všemi výše uvedenými příznaky a poruchami.**

Hlavní výchovné zásady používané pro výchovu dětí s LMD

- Vytvořit klidné, citově proteplené rodinné prostředí, dát najevo lásku k dítěti, aby vědělo, že ho máme rádi, i když někdy hodně zlobí
- V rodinném soužití stanovit řád
- Velmi důležitou výchovnou zásadou je důslednost ve výchově
- Sjednocení výchovného působení v rodině
- Je třeba se ve výchově soustředit na kladné stránky osobnosti dítěte
- Důležité je usměrňování aktivity dítěte a přívod přiměřených podnětů

Jak výchovně ovlivňovat některé konkrétní projevy dítěte s LMD?

Poruchy motoriky

Vhodné je dítěti dát prostor a dostatek možností k **pohybovému uvolnění**. Důležitý je volný prostor bez přílišného organizování. Nedoporučuji se příliš soutěživé hry nebo sporty, protože v nich může dítě selhávat, a tak si prohloubit své pocity nedostačivosti. Podporujeme dítě naopak v činnosti, kde je alespoň částečně úspěšné.

Na ovlivnění hyperaktivity dítěte dobře působí **střídání činností** (většinou v intervalu 5-10-20 minut). **Činnosti** je také nutné **střídat s relaxacemi**, abychom dítě nepřetížili, bývá snadno unavitelné. Navíc relaxace tlumí agresivitu. Dítě samo nedokáže hospodařit se svou energií, i z tohoto důvodu je dobré zařazovat chvíle odpočinku.

Hyperaktivitu můžeme také ovlivnit svým **přístupem k dítěti**. Když je hyperaktivní, nevěnujeme mu tolik pozornosti, jako když se zklidní. Za zklidnění je vždy zvláště pochválíme, aby si uvědomilo, že tento typ chování je správný.

Pro zklidnění dítěte je důležitý určitý **pravidelný režim, řád**. Neklid dítěte bývá často vyvolán nejistotou, očekáváním něčeho neznámého, co přijde, nepřehledností situace. Děti potřebují určité stereotypy, dokonce si je i samy vytvářejí, vznikají pak určité "rituály". Tyto stereotypy prohlubují pocit bezpečí a jistoty. K pravidelnému režimu dne patří i **spánek**. Doba, kdy se dítě ukládá ke spánku, by měla být každý den přibližně stejná. Tyto děti, ač to tak nevypadá, potřebují dostatek spánku.

Emoční poruchy a poruchy chování

Jako nejdůležitější zásada se jeví vytvoření **klidného neafektivního rodinného prostředí**. Neklid rodiče se na dítě přenáší a zvyšuje možnost vzniku jeho negativní afektivní reakce.

Afektivnímu chování dítěte je dobré **se naučit předcházet**. K tomu je nutné umět odhadnout situace, které dítě k afektivnímu chování vedou. Pokud se nám nepodařilo afektivnímu chování předejít a **afekt** již vznikl, je lepší (pokud afekt není ohrožující) jej **nechat proběhnout a odeznít**. Trpělivě a opakovaně mu **vysvětlovat, které způsoby chování jsou vhodné a které ne**. "Správné" chování pak podporovat, podněcovat **pochvalou, odměnou**, na "nesprávné" spíše nereagovat (dítě si zapamatuje to, co bylo podpořeno). Použijeme-li trestu, měl by být odpovídající provinění a pouze jeden (nehromadit tresty - "Nebudeš se dívat na televizi a nesmíš ven!"). Měl by následovat ihned a být uložen tím, kdo trestá, aby si dítě zapamatovalo, proč bylo potrestáno (nesprávné je: "Počkej, až přijde večer táta...").

Rodič by měl jasně **dát najevo svůj postoj - co se od dítěte očekává**. Někdy prostě dítě "zlobí" a neví, že "zlobí", neví proč. Je potřeba stanovit jasná **pravidla soužití** rodiny a také "mantinely".

Poruchy koncentrace pozornosti a paměti

Pro přípravu na vyučování je nutné vyčlenit dítěti **vhodný, nerušený prostor**. Příprava na vyučování u těchto dětí vždy vyžaduje **přítomnost rodiče**. S dítětem se snažíme pracovat v době, kdy se co nejvíce soustředí. Když je dítě unavené a soustředit pozornost se mu viditelně nedaří, necháme dítě buď odpočinout nebo se pohybově uvolnit. **Střídáním činností**, a to jak odpočinku a pohybu, ale také ve výběru úkolů při přípravě na vyučování, předcházíme únavě a přitom poutáme pozornost. Platí zásada **krátce, ale častěji**.

Poruchy řeči, vnímání a myšlení

Přetrvávají-li vady řeči u dětí i na základní škole, je třeba aby se takovým dětem intenzivně věnoval odborník - logoped ve spolupráci s rodinou, případně školou. Pro domácí práci zde můžeme doporučit např. *Brousek pro tvůj jazýček* od F. Kábele nebo *Zlatý klíček - 100 říkanek ke správné výslovnosti* od M. Sirůčkové. Podobných publikací s říkankami k procvičování výslovnosti je na trhu již větší množství.

Děti s LMD trpívají poruchami vnímání (zvláště sluchového a zrakového), kdy není porušen orgán (ucho, oko), ale funkce, které se při vnímání účastní. Tyto problémy nejčastěji tvoří základ poruch učení, takže návody k práci s dětmi najdeme spíše v literatuře zaměřené k této oblasti. Pro domácí práci můžeme použít i hry a cvičení, která bývají uvedena často v různých dětských časopisech (např. *Méd'a Pusík, Malujeme a hádáme s ..., Moje pastelka, PIM, Šikulka, Oskar, Hádanky a křížovky, Hu + Dominik* atp.). K procvičování sluchového vnímání je vhodný "slovní fotbal" - tvoření nového slova od poslední hlásky předchozího a jeho varianty.

Myšlení můžeme u dětí stimulovat jednoduchými dětskými hrami. Například schopnost zobecňovat cvičí hra "Všechno lítá, co peří má" a její obměny. Nebo hra jako je "Na co myslím?", kdy obecně popisujeme předmět, zvíře atp. a dítě hádá, o co jde ("Je to oválné, povrch má bílý ...atd. - vajíčko"). Logické myšlení můžeme rozvíjet hrami typu "Co sem nepatří" - např. do skupiny předmětů (tužka, pero, ořezávátko, vařečka). Inspiraci k dalším hrám a cvičením můžeme nalézt v dále doporučené literatuře.

Na závěr

Je velký rozdíl mezi dítětem s LMD, které je dobře výchovně vedené, a které ne. Správný postup při výchově dokáže zmírnit nebo až omezit projevy LMD na minimum .

Výchova dítěte s LMD je proces náročný, dlouhodobý, vyžaduje více času, více péče, více trpělivosti a optimismu rodičů, ale úsilí jí věnované se vyplatí.